

Canvis de significat per confusions lèxiques

ROSER LATORRE

Potser pel fet d'haver assistit a més d'un enterrament tot just encetat l'any nou, ens ve a la memòria un mot que alguna vegada figura en les esqueles, en frases com ara:

Seguidament, les *despulses del difunt* seran traslladades al cementiri X.

Despulses: una expressió malaurada, no pas perquè es refereixi a una persona que ha deixat d'existir, sinó perquè *despulses*, en plural, correspon al castellà *despojos*. Ja veieu quina manera més poc respectuosa de referir-se a un difunt. I és que la forma correcta del mot, en aquest cas, és la del singular, és a dir *despulla*, que trobem definida així en el diccionari Fabra:

Allò de què hom és despul·lat, esp., la pell treta o despresa d'un animal; fig., el cos considerat com l'emboïll de l'ànima. *Es vestien amb les despulses dels animals. Despulla de serp. La despulla mortal d'algú.* | Per anal. Despulses de blat. | Pl. Vestits, armes, presos a l'enemic en el camp de batalla; allò de què hom és despul·lat o desposseït; objectes, mobiliari, etc., que deixa un mort.

En el diccionari del IEC, encara que l'ordre en l'exposició és diferent, hi trobem aquestes mateixes accepcions.

I en el *Diccionari català-valencià-balear* podem llegir una bella citació del poema verdaguerià *Canigó* (IX):

Mes no tot l'hom en lo fossar s'esbullia:
/ de crisàlida hi deixa la despulla / quan
s'enarborà al regne de la llum.

I, referint-se a la pell treta o despresa d'un animal:

De sobte en ses joguines i riure infantívol,
/ d'un lleó amb la despulla cobert a
l'hèroe han vist. *Atlàntida* (II).

Si ara passem a un altre àmbit, ens adonem que la influència persistent del castellà fa sentir frases tan confusionàries com aquestes:

[1] Això és una arma de dos fils.

[2] Les mongetes blanques ja vénen cuites, però les verdes, no.

[3] Si camines tant com dius, aviat tindràs ampolles als peus.

Fins i tot podem constatar la modificació desafortunada d'un verb en la cançoneta d'aquell joc d'infants tan popular:

[4] La gallina politana (o ponitana, etc., perquè hi ha variants) *posa* un ou cada setmana.

Mirem, doncs, d'analitzar i corregir aquestes frases.

[1] Una arma *de dos fils*? Tot i que el mot *fil* com a sinònim de *tall*, és a dir, la vora tallant de la fulla d'una eina, té entrada en els nostres diccionaris, els exemples que hi trobem solen referir-se únicament a l'espasa: *fil de l'espasa* (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de J. Coromines), passar *a fil d'espasa* (*Diccionari del IEC*), o la citació que podem llegir en el *Diccionari català-valencià-balear* (*tall*, 6a):

Tota la gent morta, sens que no havia escapat degú, com tots fossen passats pel *fil de l'espasa*. *Curial III*.

Diríem, doncs, que es tracta d'un ús arcaic i que el mot *tall* és el d'ús generalitzat en català correcte. Tanmateix, no parlarem d'una eina o d'una arma de dos talls, sinó de doble tall. Tant si ens expressem en sentit recte com en sentit figurat. És clar, doncs, que l'expressió errònia de *dos fils* —que ens fa suposar una eina molt innocent i poc perillosa— és manllevada del castellà: *una arma de dos filos*. Si consultem el *Diccionari català-valencià-balear* de l'Enciclopèdia Catalana, veiem que en l'entrada *arma* tradueix, en efecte, *de dos filos* (o *de doble filo*) per *de doble tall*.

[2] És evident que en aquesta frase les expressions *mongetes blanques* (que ja vénen cuites: són mongetes que caminen?) i, sobretot, *les verdes*, són un calc del castellà. En català, quan ens referim exclusivament a la llavor madura i comestible de la mongetera, fem servir la forma genèrica *mongeta seca*, encara que, segons el tipus de llavor, podem

parlar de *mongetes blanques*, *vermelles*, *del ganxet*, etc. Així mateix, del llegum tendre, de la beina de la mongetera, en diem *mongeta tendra* o *tavella*. Les mongetes verdes són, en tot cas, les que encara han de madurar per a poder-les collir.

No cal dir que costa d'imaginar algú amb *ampolles* als peus. Encara que fossin d'aigua, de vi o de qualsevol altre líquid, què hi farien, als peus d'algú, i per mor de les caminades? És clar que les *ampolles* del castellà són les *butllofes* en bon català.

No és solament en aquesta cançoneta que hi ha qui fa *posar ous* a les gallines en lloc de parlar de *pondre*. Les gallines (i els altres ocells) *fan* o *ponen* ous. I no els posen enlloc; si de cas, van al ponedor a fer-los o a pondre'ls.

El mateix disbarat constatem en una frase com la següent:

A l'hivern, el sol es posa més aviat; en lloc de dir: *el sol es pon més aviat*. És a dir, fent servir la forma pronominal del verb *pondre* que, com expliquen els nostres diccionaris, significa 'passar, un astre, a sota l'horitzó'.

És un altre bunyol que es va escampant; com sempre, per influència del castellà, que disposa només del verb *poner*, tant per a les accepcions del nostre verb *posar* com per a expressar que les gallines fan ous o que el sol s'amaga darrere l'horitzó.

Posem, per tant, cada cosa al seu lloc i procurem que la nostra llengua no es quedi a les fosques. ♦

